

de Jean François Millet," dat na Sensiers dood door Paul Mantz werd uitgegeven.

In onze eigen taal vonden wij, behalve het goede opstel van Marius in het genoemde werk „Het Museum Mesdag," weinig over den grootsten kunstenaar van Barbizon.

In de Brieven van Vincent van Gogh wordt veel belangrijks over Millet en zijn kunst geschreven. In een Brief van Nuenen '85 zegt Vincent, dat „het boeren en werkmansfiguur met Millet als eeuwige Meester voorop, het hart zelf is van de moderne kunst en het zal blijven."

En hiermee meenen wij ons overzicht van de Millet-literatuur te mogen besluiten. *)

'n Werk, waarin alles, wat de hand van Jean François Millet voortbracht, in prent werd weergegeven, kwam ons niet onder oogen. 'n Zoodanig boek uit te geven in October 1914 ware een passende hulde geweest bij de herdenking van Millets honderdsten geboortedag. Echter, toen lag wederom de oorlogsfakkel in Frankrijk geslingerd, gelijk in 1870/71, toen de kunstenaar zijn woning te Barbizon verlaten moest voor de aanzwermende Allemands en hij met zijn gezin een heenkomen zocht naar Cherbourg! Wie heeft in de dagen, dat de Duitse trompetten den aanval op Antwerpen bliezen, aan den roemruchtigen Normandiër gedacht, die in zijn eenzaam vertrek aan den zoom van Fontainebleau's woud ook veelmaals slag had geleverd, al was het dan over een front van nog geen meter in het vierkant!

In een hevige worsteling, in „un combat, un engrenage qui broie", heeft Millet de eeuwige waarheid in het ernstig aangezicht geschouwd. In de erkenning van haar onveranderlijken raad vond hij de verzoening, die

zijn gemoed rust schonk. Van uit dezen innerlijken vrede de aarde met haar zwoegende menschheid in de heerlijke pracht van de zon aanziende, werd hem het rijke gedicht der schepping geopenbaard. Gelijk de ontdekker, die na den pijnlijken tocht door den donkeren Andes plots in verbazing en bewondering neersloeg, toen hij, na het overkruipen van de laatste kam de onmeetlijkheid van den Stillen Oceaan aanschouwde, zoo is in Millet de verrukking opgeklommen, toen hij na jaren van bitteren strijd in het Paradijs van Barbizon zijn kostelijke natuurvrijheid van Normandië begroette. Daar zag hij weer het veld met den ruischenden eik en de vlucht vogels, die in hun wijken naar den horizon hem de hemelruimte in haar onmeetlijkheid deden vermoeden. Daar was weer de boer, die het land bevruchtte, gelijk het zijn vaderen en ook hij zelf te Gruchy hadden gedaan. Daar ging de kudde met den zwijgenden herder, daar was het bosch met den armen houthakker en de vrouw, die takkenbossen maakt.

Met ernst en toewijding getuigt hij van de gevoelens, die in zijn landelijke omgeving hem door het gemoed togen.

In zijn „Semeur" zingt hij het Hooge Lied van den Arbeid. Zijn „Maternité" veraanschouwelijkt de Liefde, die, naar het woord van Dante, de zon rolt en de sterren en ook de teedere bewegingen in het hart des menschen beheerscht.

Wanneer hij het eind van zijn kunstenaarsloopbaan nadert, wordt het Millet vergund in zijn „Printemps" af te beelden zijn blijde hoop en verwachting en legt hij in den bloei van zijn verven getuigenis af van zijn geloof in de onsterfelijkheid van het Leven, dat na winter en dood wederom uittreedt in het witte gewaad van de lichtende Lente.

Zij zullen den schat uit den akker der kunst van Millet delven, die tot de erkenning komen, dat de Liefde was voor dezen kunstenaar:

La vraie Humanité, La grande poésie.

3 Aug. 1916.

*) In het Alg. Handelsblad van Dond. 27 Febr. 1913 komt een stuk voor over den grootschen Barbizonner van Is. Querido, die in zijn werken meermalen getuigde van zijn innige bewondering voor Millets kunst. Het dichtelijk woord van den schrijver van Menschenwee over Jean François is als doorvland van de profetische en apostolische zieningen van Millet zelf. Daar Q. eerst in Nov. 1916 mijn aandacht op zijn artikel vestigde, kon ik het bij het schrijven van deze Millet-studie niet vermelden.